

Litoral del Penedès

COMARCA:	Baix Penedès i Tarragonès
SUPERFÍCIE:	2.823 ha
MUNICIPIS:	Sud de Cunit, Calafell i el Vendrell i sud-est de Roda de Barà

Trets distintius

- Faixa de costa baixa densament urbanitzada, amb un *continuum* de construccions que s'estén des de Cunit fins al promontori de Barà.
- Pinedes de pi blanc, fragments de garriga i de màquies de margalló ocupen petits turons allunyats de la línia de costa i que han quedat sense urbanitzar.
- Les vinyes, els garrofers, les oliveres i els ametllers són els conreus principals. L'àrea de conreu, però, és petita i està molt fragmentada per les construccions i la xarxa d'infraestructures de comunicació.
- Urbanitzacions compactes que s'estenen des de la costa cap al interior i entre les que destaca la macrourbanització, compartida pels municipis de Calafell i Cunit, que s'estén al nord del barri marítim de Segur de Calafell, en una àrea d'uns 6 km² d'extensió, entre la carretera C-31 i l'autopista C-32.
- Paisatge de primera línia de costa despersionat per la profusió de construccions de tipologies diverses en tot el front litoral, entre Cunit i el Roc de Sant Gaietà.
- Les platges de Cunit pateixen greus problemes d'erosió que han provocat la construcció d'una bateria d'espigons que ha transformat intensament el paisatge original.

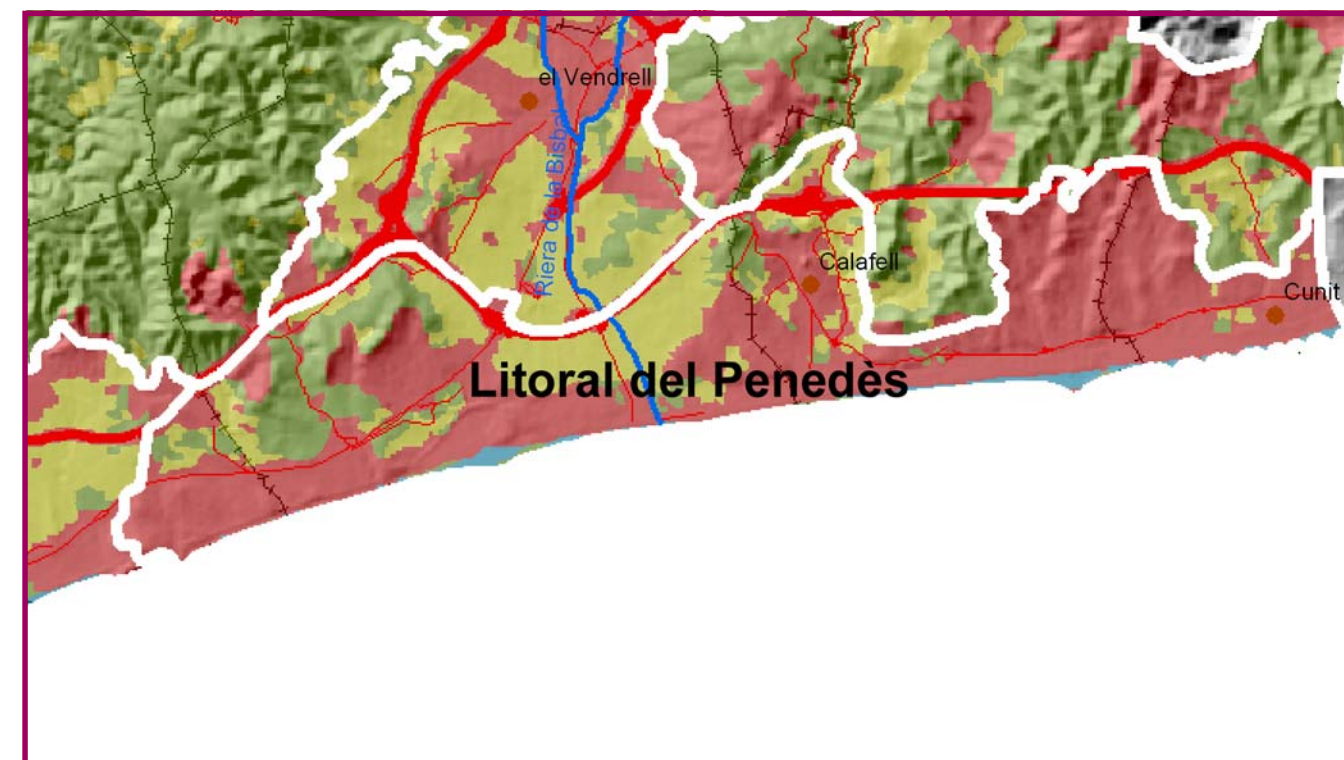

Figura 28.1. La conversió de la primera línia de costa en un continuum urbà banalitzava el paisatge del litoral del Baix Penedès. A la imatge, el litoral de Calafell desde Calafell Residencial.

Elements naturals i humans que constitueixen el paisatge

El litoral del Penedès és un dels destins d'estiu més habituals dels habitants de Barcelona i la seva àrea metropolitana. La proliferació de segones residències ha generat un «*continuum*» urbà que s'estén encaixat entre la línia de costa i les darreres estribacions del massís del Garraf. A l'alçada del Vendrell el corredor litoral del Penedès contacta amb la plana del Baix Penedès. La frontera es fixa a l'autovia C-31, una infraestructura de marcat caràcter litoral, i que separa dos tipus de paisatge: el paisatge litoral propi del Litoral del Penedès que ens ocupa i de la Plana del Baix Penedès, on a les característiques pròpies dels espais costaners cal sumar-hi altres dinàmiques paisatgístiques. L'andana litoral enllaça al sud amb el Baix Gaià, de característiques similars però amb menys espai urbanitzat. Tot i això, com passa en la majoria d'ocasions, el paisatge no té en compte les divisions administratives, i la unitat de paisatge depassa lleugerament els límits de la comarca, arribant fins a la Punta de la Guineu a Roda de Barà.

Si bé la major part de la zona té una cota molt propera al nivell del mar, a l'extrem occidental, on aquesta connecta amb la unitat Massís de Bonastre, s'assoleixen alçades lleugerament superiors, superant-se esporàdicament els 100 metres. No obstant, l'alçada mitjana és de menys de 30 metres i el pendent mitjà de tan sols 3 graus.

Com és habitual en les zones de costa baixa, la major part està formada per materials sedimentaris, majoritàriament grava i sorres del Plistocè. A la costa hi ha bancs de sorres no consolidats que formen les platges de sorra fina, característiques de la Costa Daurada. Es tracta, de platges llargues i rectilínies: Segur de Calafell, la platja de Calafell, Sant Salvador, Coma-ruga i la platja del Francàs, són els topònims que designen les platges d'aquesta àrea, en una divisió que ha forjat més el pas del temps i els vilatans que les discontinuïtats físiques o accidents de relleu remarcables.

La riera de la Bisbal desemboca al mar entre Coma-ruga i la platja de Calafell. Tot i que la irregularitat en les aportacions provoca que la riera estigui seca bona part de l'any, la seva sola presència permet el desenvolupament d'algunes comunitats de ribera al llarg del seu curs, formades per espècies arbustives i herbàcies.

En espais tan artificialitzats com aquest, la vegetació espontània ocupa zones molt marginals i normalment amb formacions bastant allunyades de les comunitats climàtiques corresponents. Les principals masses de vegetació es troben a l'extrem oest, al nord de la carretera N-340 a l'alçada del Francàs, on hi ha algunes pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*). Al nord del nucli històric de Calafell, en els turons de la Font i de l'Escarnosa, s'hi troben també algunes pinedes de pi blanc. Paral·lelament a aquestes formacions boscoses hi ha també diverses zones on abunden espècies ruderals i arbustives, formant comunitats bastant degradades i ocupant els pocs intersticis que deixen els espais construïts.

Un dels espais amb major interès ecològic està fora de l'àmbit terrestre: es tracta de la reserva marina Masia Blanca una zona de 440 hectàrees situada davant la platja del Francàs i inclosa a la Xarxa Natura 2000.

L'espai agrícola prospera en alguns sectors situats al sud de l'autovia C-31. La vinya és el conreu principal a més d'alguns camps de garrofers, oliveres i ametllers. La principal zona agrícola del litoral del Baix Penedès es troba al voltant de la carretera TV-2721, entre les urbanitzacions Bonavista, Sant Salvador i l'autovia C-31. Cap a llevant les explotacions agrícoles desapareixen ja que tots els sectors on s'hi podrien desenvolupar estan urbanitzats.

Evolució històrica del paisatge

El Litoral del Penedès ha estat un àmbit territorial profusament modificat. Des d'un paisatge inicial relativament poc humanitzat, ha esdevingut un espai totalment antropitzat que ha perdut el seu caràcter rural i natural originari per deixar pas a un lloc urbanitzat en la major part de la seva superfície. El paisatge inicial d'aiguamolls litorals i sistemes de dunes i pinedes a la part costanera, i agricultura de secà a la plana interior s'ha convertit en un escenari urbà i suburbà.

La seqüència històrica de les modificacions paisatgístiques arrenca d'antic, per exemple amb la dessecació parcial dels aiguamolls durant l'època romana, però no prendrà dimensions importants fins el segle

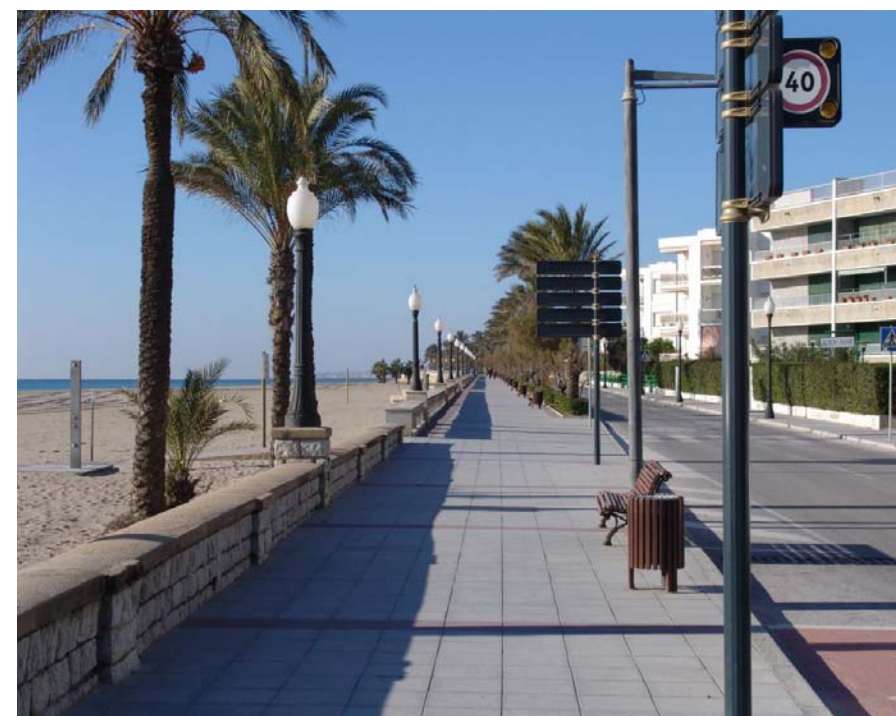

Figura 28.2. La construcció d'edificis i passeigs marítims a primera línia de costa ha convertit el litoral del Penedès en un *continuum* urbà.

XVIII. Anteriorment l'espai litoral es mantenia pràcticament en estat natural i poc usat pels seus habitants, concentrats en masos dispersos i el poble de Calafell, a l'interior. A partir del segle XVIII s'inicia un trànsit gradual, però imparabile des de la talassofòbia a l'afinitat als territoris costaners que condicionarà plenament la fesomia paisatgística del litoral del Penedès.

Durant el segle XVII i XVIII s'estableix el domini de les relacions de producció capitalistes que substitueixen progressivament l'agricultura de secà del blat, ordi i oli per la vinya, usada per a la producció i comercialització d'aiguarent i vins. El canvi de cultiu acaba teixint un mosaic de monocultiu a les terres planeres de l'interior. El sanejament dels aiguamolls, la disminució conseqüent dels riscos de contreure malària, i la desaparició del risc de saquejos de corsaris, juntament amb la necessitat de complementar les rendes agrícoles, afavoreixen l'aparició dels primers assentaments humans en forma de barris de pescadors que aprofiten antigues construccions destinades a magatzem (les *botigues* de mar) i les adapten a residències permanents. En aquesta primera fase d'ocupació del litoral es construeix també una infraestructura semipermanent, el port de Sant Salvador.

Durant el segle XIX apareix la primera infraestructura important (la línia ferroviària Barcelona-Tarragona) que transcorre a segona línia de mar fins a l'estació de Sant Vicenç de Calders. A l'interior, l'extensió i intensificació de conreus arriba al màxim, tot i que posteriorment decaurà amb l'arribada de la fil·loxera. De manera orientativa es pot comprovar que, segons el Cadastre de 1717, l'any 1716 la vinya representava el 29% de la superfície conreada total al Vendrell (221, 75 jornals), l'any 1800 la superfície de conreu ascendia a 423 jornals, i l'any 1861 a 1.266,65 jornals (un 41,85% de la superfície conreada total). Vinculat amb el domini de l'aiguarent en l'esfera productiva, a finals del segle XVIII i començaments del XIX que es produeix l'inici d'una inflexió demogràfica que suposarà l'augment de població de la zona.

A partir de la segona meitat del segle XIX sobre una estructura econòmica encara agrícola comença a superposar-s'hi el turisme, fet que donarà peu a algunes modificacions paisatgístiques lleus. Apareixen els primers xalets i cases d'estiuejants a Coma-ruga, Sant Salvador i Calafell, que acabaran creant petites colònies estivals. Es construeix a finals dels anys 20 del segle XX el Sanatori Marítim de Sant Joan de Déu, fita arquitectònica d'aquest sector del litoral, apareixen els primers equipaments hotelers i balnearis i cases de colònies infantils d'ús temporal. El paisatge turístic, no obstant no té temps de consolidar-se ja que ràpidament serà substituït, a partir dels anys 60, pel paisatge residencial i suburbà.

Organització actual del paisatge

La façana marítima del Penedès destaca per l'alt percentatge d'ocupació del sòl. Les edificacions s'estenen sense solució de continuïtat entre Cunit i el promontori del Roc de Sant Gaietà. El territori presenta un aspecte caòtic. Urbanitzacions, blocs d'apartaments, hotels, càmpings, antics barris mariners i altres edificacions diverses se succeeixen en l'espai sense cap ordre aparent. La xarxa d'infraestructures de comunicació tampoc facilita la integració paisatgística. En alguns sectors el ferrocarril i la carretera comparteixen un mateix traçat paral·lel i a poca distància de la línia de costa, un fet poc afortunat que es repeteix també a la costa del Maresme. En els intersticis que resten enmig dels espais urbanitzats romanen fragments de l'antic paisatge agrícola tradicional. En alguns turons retirats de la costa s'hi mantenen claps de pinedes de pi blanc.

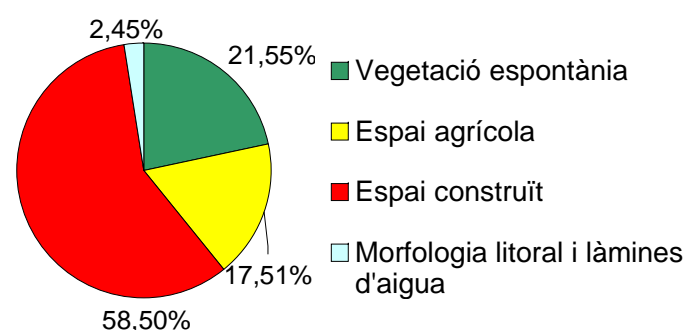
Com s'ha dit, el paisatge actualment dominant és de caràcter urbà i, per tant, altament artificialitzat en tots els seus àmbits. No hi ha espais naturals sense antropitzar i, en la majoria dels casos, presenten una tendència a compartir usos humans amb la seva funció natural.

La primera línia de mar forma un continu residencial de diferents volumetries, amb predomini dels edificis plurifamiliars d'alçada mitjana, entre 4-6 plantes, amb tres torres de més de 15 plantes que sobresurten i generen un impacte visual en el conjunt del paisatge urbà. En general la primera línia està constituïda per blocs d'habitatges, la majoria d'ells construïts a partir dels anys 1970, de tipologies mimètiques i escassa qualitat estètica. A segona línia, cobrint l'estrep sudoriental del Massís de Bonastre, per sobre de la línia del ferrocarril Barcelona-Tarragona i a banda i banda de la carretera N-340 i la carretera de Valls, dominen els habitatges unifamiliars, adossats i promocions d'habitatge plurifamiliar. L'única entitat natural i amb paisatge agrícola de secà (vinya, garrofer) d'una certa importància és el Pla de Mar, obertura al mar, per ponent, de la depressió prelitoral que ressegueix el tram final i la desembocadura de la riera de la Bisbal. No obstant l'erosió per a usos residencials i periurbans de parts d'aquest sector és també elevada. Dins de l'àmbit de la desembocadura de la riera es conserva encara la partida de les Madrigueres, darrer espai no urbanitzat a primera línia de mar, que per les seves característiques d'espai humit i fràgil requereix protecció.

El conjunt residencial condiona el caràcter dels escassos reduïts naturals, els quals es veuen reduïts a simples ajardinaments o complements verds del component residencial, o bé reserves de sòl per a futures construccions, com és el cas dels estanys de Cunit, per exemple. Aquesta condició impedeix un tractament específic com a zones naturals dels escassos retalls que encara queden i sobreposa una barreja d'usos urbans i periurbans que empobreixen el conjunt.

Alguns àmbits generen morfologies heterogènies dins un conjunt

Grans usos i cobertes del sòl:

relativament homogeni:

Els xalets residencials de vacances a primera línia de mar, al nucli de Coma-ruga i també a Sant Salvador, especialment donat el clar contrast amb la barrera compacta de ciment que els envolta.

Existeixen dos ports-illa esportius (a Segur de Calafell i a Coma-ruga) que creen tómbols que donen una fesomia especial a les platges del voltant. El primer d'ells està condicionat com a espai d'esbarjo, donant un ús plenament urbà a la platja.

Existeix un important desplegament de vies de comunicació tant longitudinalment com transversalment, cosa que li confereix un caràcter paisatgístic d'escalètric. Al llarg de les carreteres es combinen

Figura 28.3. Les infraestructures lineals paral·leles a la línia de costa condicionen l'ocupació urbana i l'equilibri ecològic dels diversos ecosistemes, i paisatgísticament provoquen un cert desgavell. A la imatge, un fragment del litoral del municipi de Calafell.

diferents usos (comerços, magatzems, grans superfícies, publicitat, etc.) que constitueixen un paisatge suburbà de carretera estàndard i sense personalitat.

Algunes de les xarxes d'infraestructures generen un important impacte visual, com és el cas de la línia d'alta tensió que travessa el Litoral del Penedès.

Expressió artística del paisatge

El llegat artístic inspirat en aquesta zona és poc important. Els elements patrimonials, els quals sense ser únics són valuosos, rarament han estat expressament reproduïts o interpretats als ulls dels, paradoxalment, nombrosos intel·lectuals i artistes que han residit a la comarca a la qual pertany aquest territori. Que es conegui, només alguns artistes locals reproduïen escenes i paisatges del territori.

Alguns escriptors han retratat determinats elements icònics del paisatge (per exemple la cita que fa Gabriel García Márquez del Sanatori Antituberculós de Sant Joan de Déu a *Cien años de soledad*), han fet descripcions més o menys acurades d'alguns àmbits (per exemple Josep Mª Espinàs i Josep Pla descriuen el contrast de la platja i l'interior baixpenedesenc a *Les comarques del Principat*) o han ambientat, molt puntualment, la seva creació en la zona (per exemple Francisco González Ledesma dedica algunes pàgines a fer una crítica del model de turisme de sol i platja dominant a la zona en la seva novel·la, guanyadora d'un premi Planeta, *Crónica sentimental en rojo*). També Juan Marsé ha fet desenvolupar algunes de les seves obres a la platja de Sant Salvador.

Sens dubte l'escriptor que millor i amb més assiduitat ha retratat el Litoral del Penedès, a través de la literatura, ha estat Carles Barral, tant des del punt de vista autobiogràfic com poètic. Barral fa una recreació biogràfica, antropològica i literària del món pescador i dels canvis del litoral derivats del pas del domini productiu tradicional cap a l'economia de serveis i de la construcció. Obres com *Catalunya des del mar* o l'autobiogràfica *Años de penitencia* permeten acostar-se, des d'una òptica molt personal, als personatges, costums, patrimoni i paisatges d'aquesta àrea.

El paisatge turístic queda també reflectit en la producció de postals i algunes referències, escasses, en guies turístiques. El caràcter residencial i l'escàs pes turístic en l'estructura productiva de l'àrea impedeix la referenciació en guies internacionals especialitzades. En canvi, lògicament, sí que es reproduïx en les guies locals i en la difusió realitzada per l'Administració turística catalana i per la Costa Daurada. En general es remarca, d'una banda, el caràcter bondadós de les

platges de llocs com Cunit, Calafell i Coma-ruga, junt amb la imatge de turisme familiar, encara que la zona dispongui de més segones residències que de places hoteleres. D'altra banda, es fa referència al patrimoni històric destacant algunes de les construccions i elements més singulars i proposant-hi rutes de visita.

Dinàmica actual del paisatge

El paisatge del Litoral del Penedès està immers en les dinàmiques generals del litoral mediterrani català, caracteritzades pel creixement de l'espai construït que ha acabat per ocupar tota la primera línia de costa. La construcció s'ha estès també als espais lliures de segona línia i als vessants de muntanya que limiten l'andana costanera.

La proximitat a l'àrea metropolitana de Barcelona i Tarragona han fet que la pressió urbanística a que ha estat sotmesa la faixa litoral del Baix Penedès hagi provocat una profunda transformació del paisatge tradicional. El 58% de la superfície està ocupada per espai construït, el percentatge més alt de totes les unitats de paisatge del Camp de Tarragona.

La saturació urbanística de la franja litoral del Baix Penedès ja és una realitat als anys 1980. El mercat de primeres i segones residències, però, no s'estabilitza sinó que continua augmentant; en part afavorit per l'ampliació del servei de rodalies de RENFE fins a l'estació de Sant Vicenç de Calders (1993) i per la construcció del tram de l'autopista C-32 Sitges - el Vendrell (1998) que atreuen residents nous procedents de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Les infraestructures viàries, conjuntament amb la construcció d'habitatges i equipaments, són els principals agents que incideixen en la transformació del paisatge de la unitat. Cadascuna d'aquestes actuacions ha contribuït a crear a la major part del territori espais urbans i periurbans segmentats i banalitzats

La principal tendència socioeconòmica que pot influir en el futur del paisatge és el creixent nivell d'integració metropolitana que està vivint el Litoral del Penedès des de fa uns quinze anys. D'una banda això implicarà, si és mantenen com és d'esperar el diferencial del preu del sòl i de l'habitatge respecte a d'altres entorns metropolitans més centrals, el creixement de la construcció d'habitatges i l'ocupació del sòl lliure encara disponible. D'altra banda, l'abundància de migracions residencials definitives i el degoteig constant de segones a primeres residències hauria de consolidar el caràcter urbà dels nuclis residencials i, per tant, jugar a favor d'una aposta pel paisatge urbà de major qualitat.

Per contra, es detecten elements que poden empitjorar el paisatge urbà: els filtres residencials per raons de renda o origen de la població (com ara els ghettos residencials de població estrangera), la pràctica d'urbanitzar sense fer ciutat a l'hora de crear espais residencials de baixa densitat, o l'obsolescència d'una part del parc d'habitatges en determinats sectors urbans.

Figura 28.4. La urbanització residencial extensiva és una de les dinàmiques paisatgístiques constants al Litoral del Penedès. A la imatge una urbanització prop del nucli urbà de Calafell.

Valors paisatgístics

El conjunt del Litoral del Penedès no té un elevat **valor paisatgístic** de conjunt ja que no és especialment representatiu ni rar, té un caràcter fragmentat, és poc diferenciat d'altres àmbits similars, i poc harmònic en la mesura que molt sovint es tracta d'una superposició de peces afegides en el temps sense gaire concepció de disseny urbanístic unitari i que queden seccionades per diverses infraestructures viàries. No obstant això, existeix una identitat paisatgística percebuda per la població resident que pot comportar un conflicte d'interessos si es

continuen degradant determinades peces del paisatge actual.

En relació als **valors estètics**, cal dir que el model productiu de base immobiliària dominant ha generat un paisatge estandaritzat, concebut sobre la producció de petites peces i teixits urbans, normalment sense connexió morfològica i urbanística malgrat poder tenir continuïtat espacial. La presència d'usos suburbans i periurbans, urbanitzacions residencials barrejades amb restes d'espais naturals i verds, i la proliferació d'activitats a banda i banda de les carreteres ha conduït cap a un mosaic de difícil catalogació i d'estètica confosa.

No obstant, algunes parts d'aquest espai conserven valors estètics remarcables, tot i que constantment amenaçats per la degradació fruit de l'antropització i la superposició d'usos. Les platges i sorralles mantenen encara una superfície important, però no són recognoscibles (han desaparegut) els trets naturals que originàriament mantenien, ni tampoc les activitats humanes tradicionals com la pesca. En canvi, a les platges s'hi ubiquen usos i activitats vinculades al turisme (passeigs marítims, «xiringuitos», tendals, ajardinament urbà, etc.) i estructures d'ampliació de la ciutat (per exemple el cas de la plaça pública creada amb l'ampliació del port esportiu de Segur de Calafell). La riera de la Bisbal i el Pla de mar mantenen encara un paisatge relativament poc modificat d'agricultura de secà, però cada cop més erosionats per un perímetre urbà que els estreny, i alguns usos extensius en el seu interior.

La desembocadura de la riera de la Bisbal, a la partida de les Madrigueres, és un dels espais naturals millor conservats, però la presència d'usos residencials, periurbans, pastoreig i rotacions agrícoles li impedeixen assolir plenitud com espai natural. Similarment succeeix amb algunes restes d'aiguamolls a segona línia entre Segur de Calafell i Cunit, que esdevenen espais d'abocaments i mers espectadors de l'avanç urbà.

En definitiva, resulta difícil trobar àrees clarament recognoscibles d'una certa entitat (amb l'excepció del pla de mar i la desembocadura de la riera de la Bisbal) i predomina el mosaic heterogeni per superposició d'usos i la fragmentació causada pel traçat d'infraestructures viàries i l'extensió urbana.

Des del punt de vista dels **valors històrics**, tot i que no hi ha grans referents paisatgístics, existeixen determinats elements del patrimoni que poden ser considerats com a referents locals. Entre aquestes singularitats es troben peces d'importància local, com les ermites de Sant Miquel i de Sant Salvador, el castell de Calafell, restes romanes, relíquies arquitectòniques (botigues de pescadors), surgències d'aigua subterrània i estanys amb l'entorn urbanitzat (a Coma-ruga i a Calafell), alguns masos tradicionals i elements arquitectònics rurals (marges de pedra seca, cabanes de pastor); i d'altres elements que han esdevingut atractius a escala regional en incorporar-hi creativitat en la seva presentació i interpretació turística (poblat ibèric de Calafell) o bé

invertir-hi capital (Sanatori Marítim de Sant Joan de Déu a Sant Salvador, esdevingut hotel-balneari de luxe). Aquestes fites no articulen visuals o espais amplis ja que acostumen a quedar amagades, aïllades o poc visibles darrere una façana construïda.

Entre els **valors productius**, sens dubte les platges i el mar són els paisatges amb un caràcter productiu més marcat. La seva disposició ha condicionat l'orientació longitudinal de la fàbrica urbana i ha generat valors diferencials en els preus de l'habitatge segons les visuals obtingudes. També és l'element més repetit en la creació d'imatge turística local, i lògicament, l'atractiu paisatgístic principal de l'anomenat turisme de sol i platja. No obstant això, cal tenir present que la universalització de la mirada turística permet també considerar la resta d'àmbits d'aquesta àrea com a paisatges amb potencial valor productiu sempre que se sàpiga dissenyar i comercialitzar productes turístics associats a ells. Per posar un exemple, el turisme cultural pot generar interès pel paisatge periurbà i residencial, tan present en aquesta àrea, si s'és capaç de presentar com a producte d'una manera imaginativa, didàctica o recreativa.

En relació als **valors ecològics**, en destaca el pla de Mar, àmbit central del Litoral del Penedès que per les seves característiques naturals podria jugar el paper de parc rururbà i connector natural, tot i estar clarament amenaçat pel creixement urbà i per les barreres creades per les diferents infraestructures de comunicació.

La riera de la Bisbal funciona igualment com a connector ecològic entre el litoral baixpenedesenc, la plana interior i la muntanya d'aquesta unitat, per la qual cosa revesteix una importància transcendental en l'estructuració de la xarxa ecològica de la zona. A una escala més petita es repetiria el model en la riera de Montpeó i la Graiera, entre els termes de Bellvei i Calafell. La desembocadura natural de la riera, a les Madrigueres, és una zona d'aiguamolls amb vegetació autòctona i aus diverses, amb la particularitat afegida que és el darrer racó obert al mar que queda en estat natural en bona part de la costa que l'envolta. Alguns boscos i brolles dels pujols que actuen de contrafort de Bonastre i del Garraf, els estanys naturals de Calafell i Coma-ruga, els aiguamolls de Cunit i similars actuen com a relíquies naturals de paisatges que havien estat els habituals al territori abans del desenvolupament urbanístic. Finalment, hi ha tres espais lliures, sense un valor ecològic elevat però a considerar com a reserves rurals de paisatge obert, que són la plana agrícola del tram final de la riera de Montpeó, el sector rural entre la N-340 i la urbanització residencial del Mas Astor, al Vendrell, i l'espai periurbà entre la N-340 i el tram de la línia de tren Tarragona – Barcelona

En resum, el paisatge dominant pot considerar-se poc singular, amb elements estandarditzats i repetits en llocs com la primera línia de mar o als espais residencials de baixa densitat. No existeixen elements que li puguin donar singularitat en relació a les zones veïnes, tot i que

sí poden jugar un paper com a referents o fites locals. Des d'un punt de vista perceptiu aquest paisatge fortament humanitzat pren un tarannà molt diferent segons la freqüentació de visitants marcada pels períodes de vacances, passant d'un paisatge del soroll en ple estiu a un paisatge de la quietud durant els mesos d'hivern.

El domini del paisatge periurbà i l'artificialització del substracte natural preexistent impedeix una visió simbòlica i identitària clara de la zona, aspecte reforçat per l'arribada constant de migracions residencials d'origen metropolità i migracions laborals d'origen estranger. Davant d'aquesta realitat s'imposen, com a mínim, dues estratègies per crear paisatge urbà que, per altra part, no tenen perquè ser antagòniques. La primera és la d'aprofitar el teixit urbà existent tot millorant la complexitat funcional i social, la mobilitat i la gestió dels recursos. La segona consisteix en desenvolupar eixamples nous recolzant-se sobre l'entramat urbà preexistent. En un o altre cas caldrà recuperar pels espais públics significats antics del lloc o dotar-los de nous amb la finalitat última d'emocionar els nous i els vells veïns

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

Per a l'observació del paisatge de litoral, dos bons punts són els ports illa de Segur i de Coma-ruga. En poder entrar unes desenes de metres dins el mar és possible obtenir, a banda i banda, una panoràmica en perspectiva de tot el litoral. A més, permet allargar la visió cap al litoral meridional del Garraf i les platges tarragonines fins el cap de Salou. Per la seva naturalesa existeix la possibilitat de recorreguts a peu per la vora del mar.

El castell de Calafell, és el mirador més destacat de la unitat, i permet veure amb detall el conjunt històric medieval del poble de Calafell i tot el conjunt aturonat del sector de la riera de la Graiera i Montpeó, fins la platja de Calafell.

Del petit turó del coll de Calafell, el punt més alt d'aquesta àrea, s'obté una perspectiva oberta de bona part del Pla de mar. També és possible observar elements geològics en les trinxeres obertes per a fer passar l'autopista A-16.

Des del punt més alt de la urbanització Bellamar pot apreciar-se el conjunt de pujols que formen la serralada litoral al seu pas pel Baix Penedès, i una perspectiva del poble de Calafell.

Figura 28.5. Els espais rurals com el pla de Mar (el Vendrell), corren el risc de desaparèixer per la pressió urbanística. A la imatge, un fragment d'aquest espai, situat prop de la desembocadura de la riera de la Bisbal.

La desembocadura de la riera de la Bisbal permet una visual del rerafons muntanyós del Baix Penedès vist a nivell de mar, amb el Montmell dominant l'escena. Ofereix vistes a peu pla sobre el litoral de Sant Salvador i la partida de les Madrigueres.

La urbanització el Romaní, a l'alçada de la línia de ferrocarril Barcelona-Tarragona, permet una visió elevada del conjunt d'aiguamolls protegits de les Madrigueres.

Des del nucli de Sant Vicenç de Calders, tot i no pertànyer a aquest sector, és el lloc idoni per contemplar d'un cop d'ull tot el paisatge rural del pla de mar. Vistes similars, però des de major altura i profunditat de perspectiva s'obtenen des de la Roca Aguilera, al terme del Vendrell.

El pont de la C-246, a l'altura del centres comercials, ofereix una visió sobre la urbanització residencial de Segur de Calafell i el Mas Mel, així com del paisatge de carretera i suburbà que pateix la zona.

Malgrat les possibilitats visuals que ofereixen aquests punts de referència no existeixen rutes o itineraris que incloguin el conjunt del Litoral Penedès, tot i què sí que hi ha algunes rutes turístiques i de caminades, sobretot al voltant del patrimoni històric local que proposen els tres ajuntaments de la zona.

Cal remarcar la carretera N-340 que passa pel litoral occidental de la unitat, així com la TV-2126, que tot i circular poc per la unitat és una bona ruta per fer amb el cotxe i descobrir el paisatge que ofereix el Litoral del Penedès, el Garraf, i part de la Plana del Baix Penedès.

Riscos i impactes

L'àrea estudiada presenta una forta alteració del paisatge natural i una majoritària presència d'espais urbans i paraurbans. Aquests espais predominants seguiran una procés de transformació com a conseqüència de la continuació de la producció residencial. Aquest procés suposa un risc per la conservació dels valors del paisatge natural i urbà

En primer lloc, existeix el risc de que el pla de Mar del Vendrell deixi de ser un espai seminatural i rural.

En segon lloc, els reductes d'aiguamoll del municipi de Cunit, darrera la via de ferrocarril, tenen un risc d'ocupació urbana a mitjà termini.

Des del punt de vista de la compactació urbana seria un risc el creixement perifèric a càrrec de l'ampliació de les diferents urbanitzacions residencials amb que compta aquest territori (cas del Romaní, per exemple). És probable, però, que l'extensió de superfície residencial acabi per connectar diferents àrees fins el moment separades, per la qual cosa s'hauria de donar tractament urbà a aquests sectors contigus.

La dinàmica litoral implica avenços i retrocessos de les platges segons cicles naturals. La no correspondència dels períodes d'aportació de sediments amb la temporada turística de les platges fa que no es descarti a mitjà termini una segona regeneració de platges si novament l'erosió avança fruit dels temporals, sobretot de llevant, que a la tardor i hivern acostumen a afectar la zona.

Finalment, cal remarcar l'existència d'un risc en la degradació de la urbanització de baixa qualitat (especialment d'alguns dels apartaments i blocs turístics dels anys 60 i 70 del segle XX) així com la construcció de tipologies arquitectòniques poc acurades per la seva condició estandarditzada que poc o res té a veure amb el lloc.

Descripció de la possible evolució del Litoral del Penedès

La gran extensió que ocupa l'espai construït fa difícil grans canvis a curt termini en el sí d'aquest espai. Tot i això, les polítiques de planejament haurien d'anar encaminades a compactar les àrees urbanes sense malmetre les seves pautes formals però, també, a condicionar espais de transició entre aquestes àrees i els espais lliures.

El futur de la zona passa necessàriament per una planificació conjunta de tota la zona, relligant els espais urbans ja consolidats i fent el possible per mantenir els espais naturals i agrícoles romanents. Aquesta conservació no respon només a criteris ecològics o paisatgístics, sinó també a la creació d'espais per a l'oci i el lleure de la població.

En una àrea on predomina el paisatge urbà consolidat s'ha d'esperar que la forma que prengui la ciutat sigui l'element paisatgístic més destacat a mitjà termini. L'escenari més probable és que la ciutat litoral s'expandeixi no només dins la mateixa zona sinó enllaçant amb les unitats veïnes. La importància dels espais naturals que queden a l'interior del continu urbà es resoldrà segurament deixant zones lliures per a usos mixtos urbans i de lleure o naturals per a la població resident o bé com a sòl de reserva per la continuïtat del creixement urbà i residencial.

Les dinàmiques que poden afavorir o atenuar aquest procés combi-

nen l'acció d'agents externs i interns així com d'altres dinàmiques socioeconòmiques i demogràfiques.

Els elements que marquen el ritme urbà i, per tant, que influiran sobre l'evolució futura del paisatge són:

- La continuïtat del creixement demogràfic per immigració residencial. Les bones comunicacions per carretera amb la regió metropolitana de Barcelona i el diferencial de preus de l'habitatge existent afavoreixen la continuació del creixement de la població i l'expansió de l'oferta d'habitatge d'obra nova, els quals tendiran a ocupar els retalls d'espais lliures, aiguamolls, sòl agrícola i boscos encara existents. La tendència a passar de segona a primera residència pot reforçar aquest creixement, però pràcticament no tindrà incidència sobre la construcció d'habitatges nous.
- El creixement demogràfic per motiu de migracions laborals serà un element afegit d'impuls al creixement del parc d'habitatges.
- Si el canvi climàtic porta associat un augment del nivell del mar o la presència més freqüent de tempestes a la Mediterrània, pot incrementar l'erosió de les platges i afectar a la llarga els ports esportius i passeigs marítims.
- El Pla director del sistema costaner permetrà la conservació de les Madrigueres com a espai humit i zona natural de referència per a la zona.
- L'existència d'aigua potable, assegurada a mig termini per l'arribada a la zona del transvassament de l'Ebre, sembla ser l'únic condicionant al creixement urbà i, per tant, a la modificació del paisatge de la zona. A més, es preveu la construcció d'una planta dessaladora a Vilanova i la Geltrú.

Figura 28.6. A la Plana de Mar, el paisatge agrícola de la vinya està fragmentat per elements propis de les infraestructures com les torres elèctriques i el pont de l'autopista A-16.

- La creació d'un model urbà supramunicipal que aposti per la compactació, busqui fórmules mancomunades de gestió de serveis i dissenyi un tractament de conjunt dels teixits urbans i dels equipaments i infraestructures locals permetria donar un caràcter més equilibrat del paisatge urbà.

- La necessitat de donar una certa qualitat urbanística a les persones que volen residir de manera permanent a l'àrea, haurà de repercutir en polítiques urbanes defensores dels espais lliures, les zones verdes urbanes, els equipaments col·lectius i els serveis a les persones i les llars.

- El model urbà futur hauria d'apostar per la conservació de totes les «illes» i corredors naturals per a usos polivalents (no sols la protecció) amb l'estil de vida urbà (agrícola-recreatiu; esportiu-naturalístic, educatiu-contemplatiu, etc.).

- Des d'un punt de vista productiu, la ciutat litoral que es configura en el Litoral de Penedès ha de tenir present en el futur les opcions que representa el turisme cultural, tant pel desenvolupament local com per la creació d'itineraris i escenaris que potenciïn la qualitat del conjunt urbà.

- De la mateixa manera, l'aposta per la modalitat de turisme cultural que permeti renegociar els escenaris i entorns paisatgístics urbans, ha de passar per una sòlida vocació de protecció, creació i re-creació del patrimoni històric, natural i intangible de la zona i la combinació i articulació amb el patrimoni de la resta d'unitats properes.

AVALUACIÓ DEL PAISATGE

Avaluació d'amenaçes i oportunitats

Amenaces:

- La principal amenaça que gravita sobre aquesta unitat de paisatge és una pressió urbanitzadora, que assoleixi les àrees de relleu planer i els relleus veïns.
- La proximitat al mar és el principal actiu turístic, però el retrocés de les platges a causa de les infraestructures portuàries i les obres de defensa poden ser cada vegada més habituals, havent-se d'augmentar els recursos destinats a la seva regeneració.

Oportunitats:

- Malgrat el *continuum* urbà que ocupa tota la franja litoral d'aquesta petita zona, queden petits reductes de la morfologia litoral original que valdria la pena integrar, encara que fossin com a parcs urbans, dins l'estructura urbana. D'aquesta manera contribuirien a l'esponjament del teixit urbà i a l'educació de la població sempre que la integració respectés al màxim la configuració original d'aquests espais.
- Mantenir els valors històrics que conté el paisatge del Litoral del Penedès és una estratègia desitjable per potenciar els lligams i la identitat de la població local amb el lloc i, també, per afavorir la diversificació dels productes turístics.

PLANIFICACIÓ DEL PAISATGE

Objectius de Qualitat Paisatgística

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els objectius de qualitat paisatgística definits per a tot l'àmbit territorial del Camp de Tarragona continguts en el capítol 12 de la present memòria (volum 1).

OQP28.1

Una façana litoral endreçada, amb passeigs marítims que integrin espais i elements naturals i que facilitin l'ús social i els itineraris al llarg de la costa, amb unes façanes urbanes vives i de qualitat.

OQP28.2

Uns teixits residencials urbanitzats amb prevalença dels elements naturals, que aglutinin activitats i equipaments al servei d'una major maduresa urbana, tot posant en valors els recursos patrimonials i naturals existents.

OQP28.3

Un paisatge agrari de plana que conservi la característica d'espai rural, es mantingui al marge de noves edificacions i instal·lacions i funcioni com a espai d'ús social obert amb una xarxa de camins que en permeti el gaudi ciutadà.

Àrees amb valors especials a protegir

- Castell de Calafell. Pels seus valors històrics, estètics, i simbòlics-identitaris, és necessari conservar-lo i adequar-lo, tant la pròpia edificació com l'entorn, especialment l'aparcament municipal adjacent, millorant-lo i condicionant-lo paisatgísticament.
- Poblament ibèric de les Teixoneres. Pels seus valors històrics, estètics, simbòlics-identitaris, i d'ús social, cal conservar-lo i potenciar-ne el seu ús públic creant itineraris que contribueixin a la revalorització del patrimoni històric de tot l'àmbit.

Àrees de foment de la gestió

- Àrea contínua de conreus llenyosos i herbacis que ocupen la segona línia de costa, entre la primera línia urbanitzada i la xarxa viària interior (autopista AP-7 i autopista C-32), especialment el corredor agrícola situat entre el Vendrell i el mar, on es pot contemplar mosaics de conreus llenyosos de garrofers i vinyes. Aquests espais haurien de mantenir el caràcter rural, restant al

marge de noves edificacions i instal·lacions, i funcionant com a espai d'ús social obert amb una xarxa de camins que en permeti el gaudi ciutadà. La introducció de mesures compensatòries per al manteniment dels usos agrícoles de secà (vinya i garrofer) no rendibles, pot ser una bona opció per fer viables les explotacions i preservar l'heterogeneïtat dels paisatges agraris.

- Platges de Coma-ruga, Sant Salvador, Calafell, i Segur de Calafell, molt apreciades com espais turístics i d'oci, que conformen part de la façana litoral del Camp de Tarragona. És necessari endreçar aquesta façana litoral mitjançant passeigs marítims que integrin i recuperin espais i elements naturals i que facilitin l'ús social i els itineraris al llarg de la costa.
- Miradors del paisatge del castell de Calafell, del coll de Calafell, de la urbanització de Bellamar, de l'embarcador de Coma-ruga, de la platja de Sant Salvador (desembocadura de la Riera de la Bisbal), de la urbanització de Romaní, de l'embarcador de Port Segur i del pont de la C-246. Cal adequar aquests espais que ofereixen unes perspectives panoràmiques sobre àmplies extensions del litoral per al seu ús social i el gaudi del paisatge.
- Nuclis urbans i urbanitzacions que es situen ocupant de forma lineal pràcticament tot el front litoral, des del roc de Sant Gaietà fins a Cunit, especialment la macro-urbanització de Segur de Calafell, que conformen un teixit urbà continu i heterogeni al llarg de la primera línia de costa. Millorar la qualitat estètica dels seus accessos i perifèries i desenvolupar estratègies que dotin el territori d'una millor funcionalitat i organització urbana, a la vegada que completin l'edificació del sòl urbà classificat enfront del creixement extensiu que proposa el planejament vigent. Per al cas de les urbanitzacions situades prop de masses forestals (especialment les de Segur de Calafell i Cunit), dur a terme actuacions encaminades a disminuir el risc d'incendis forestals.
- Sòl urbanitzable que s'estén pel litoral no urbanitzat i per la perifèria dels espais urbanitzats més o menys consolidats. Promoure creixements compactes d'aquests espais seguint la trama urbana preexistent i integrant-se estèticament en l'entorn. Per altra banda, s'haurien de replantejar alguns dels creixements *ex-novo* previstos, especialment aquells que posin en risc la desaparició de les millors terres agrícoles, o comprometin l'estètica, identitat, productivitat i/o ecologia dels diversos paisatges, especialment els situats a primera línia de costa.

Àrees susceptibles d'accions d'ordenació

- Espais periurbans situats entre els límits de l'espai construït i els espais agrícoles, especialment a les vores de les infraestructures de comunicació, conformats per espais erms, abocaments, rotondes d'accés als nuclis i urbanitzacions, conreus plenament productius i restes d'antics conreus. Recuperar aquestes zones és cabdal per mantenir-ne la condició d'espais oberts, i es pot aconseguir restaurant-ne els seus valors naturals o productius i ordenant-los per permetre'n l'ús social.

- Autopista AP-7 i autopista C-32, que limiten la unitat pel nord. Restaurar paisatgísticament els talussos desproveïts de vegetació, així com els entorns immediats d'aquestes infraestructures de mobilitat.
- Senyalitzar els recorreguts d'interès o itineraris paisatgístics:
  - a) Tram de la N-240 entre la urbanització Costa Daurada i els Garrofers
  - b) Tram de la TV-2126 de Calafell a Bellvei

